

MANİSA ÂYÂNLARINDAN KARA OSMAN OĞLU MUSTAFA AĞA VE ÜÇ VAKFİYESİ HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA

Münir AKTEPE

I

Ayânlık ve Ayânlar :

Onsekizinci yüz yılın ikinci yarısı ile Ondokuzuncu yüz yılın ilk yarısında, Osmanlı İmparatorluğunu meşgul eden mes'elelerden bir tanesi de ayânlık müessesesi ve ayânlar olmuştur. Osmanlı Devleti'nde, Onsekizinci yüz yıldan önce, şehir ve kasabalarda nüfuzlu âileler arasından seçilmiş birer ayân bulunuyordu. Bunların resmî hiç bir sıfatı olmamakla beraber, mahâllin ile ri gelen zengin ve tanınmış âilelerine mensup buldukları için lüzûmu anında hükûmetin kendilerinden istifade ettiği dahi görülüyordu. Ancak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Kazaklar üzerine açtığı Cehrin (Rus) seferini müteakib, 1683 senesinde, ikinci Viyana kuşatması ile başlayan sefer, Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesinde esaslı değişikliklere sebep olmuştu. 1699 ilâ 1700 senelerine kadar, Rusya - Lehistan - Avusturya ve Venedik ile Osmanlı İmparatorluğu arasında devam eden mücadeleler, her nekadar 1699 yılında Karlofça ve 1700 senesinde İstanbul anlaşmaları ile sona ermiş ise de, takriben yirmi sene kadar devam eden bu harbin nihayetinde, Osmanlı Devleti, siyâsî bakımdan olduğu gibi, mâlî ve iktisâdî bakımdan da çok sıkıntılı günler geçirmişti. Bu sebeple devletin iç kuruluşlarında, idârî, askerî ve mâlî sahalarda bir takım yenilikler yapmak, yeni düzenler getirmek mecburiyeti hâsıl olmuştu. İşte bu meyanda, Devlet hazinesi'nin ihtiyaçlarını karşılamak gayesile, mâlî mukataaların mâlikâne

usûlü ve kayd-ı hayat şartı ile mahâllî eşraf ve ayânlar tarafından alınarak idâre edilmesi, bunların zengin olmalarına ve yavaş yavaş devlet nezdindeki nüfuzlarının artmasına vesile oldu. Bu durum, 1722 - 1747 yılları arasında devam eden Osmanlı - İran ve 1736 - 1739 seneleri boyunca devleti işgal eden Osmanlı - Avusturya ve Rusya savaşları süresince de, biraz daha inkişaf gösterdi, yâni ayânlar, devlet otoritesi karşısında bir varlık olarak meydana çıkmaya başladılar. Ayândan olan bâzı kimselerin, imparatorluk dahilindeki bir çok mes'elelerde, hükûmete karşı, halk üzerindeki nüfuz ve te'sirleri hissedilir bir şekilde artmaya başladı.

Nihayet, 1768/1774 senelerinde meydana gelen Osmanlı - Rus savaşlarının, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine büyümesi ve para ile asker ihtiyacından dolayı, devletin kaza idâresini ellerine almış ayânlara müracaatı ve kazalar üzerinden bizzat devlet kontrolünün kalkması, ayânları tamamen serbest hareket eder bir hâle getirdi. 1787 senesinde vuku bulan diğer bir Rus seferinin zuhûru ise, il ve ilçelerin idâresinde, ayânların hâkimiyetini iyiden iyiye artırdı. İşte bu olaylardan sonradır ki, kazalarda ayânların baskısının ve keyfi idârelerinin önüne geçilemez oldu. Neticede, bu durum, II. Mahmud'un, ayânlara karşı uyguladığı icraata kadar devam etti.¹

1 — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli ayânlarından Tirsinkli İsmail, Yalık oğlu Süleyman ağalar ve Alamlar Mustafa Paşa*, İstanbul 1942, s. 2 vd.; Enver Ziya Karal, II. Mahmud mad. (İslâm Ansiklopedisi).

Yukarıda bahis konusu ettiğimiz olaylar, Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif şehir ve kasabalarında, yeni yeni, daha bir çok âyanların ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Bu devirde görülen başlıca âyanlar meyanında, bilhassa şunları saymak mümkündür: Çorum ve Yozgad havalisinden zuhûr ederek, bilâhîre te'sirleri Amasya, Sivas, Tokad, Kayseri, Ankara ve Konya taraflarına kadar yayılan Çapan Oğulları (veya Cabbar Zâdeler); Rize, Of, Sürmene ve Trabzon havalisinde faaliyet gösteren Tuzcu Oğulları; Yine Trabzon vilâyeti dahilinde Cemşid Oğlu; Bolu ve civarında Hacı Ahmed Oğlu İbrahim; Bilecik bölgesinde Kalyoncu Oğlu Ali ve Mustafa; Uşak'da Acem Oğlu Ahmed; Eskişehir ve yöresinde Kumarcı Oğlu Abdullah; Kocaili ve civarında Tüfençi-başı Köse Oğlu Ahmed; Kütahya, Gediz ve havalisinde Nasuh Oğlu, İzmir şehrinde Kâtib Oğulları; İsparta'da Yılanlı Oğulları; Milâs ve civarında İlyas Oğulları; Antalya'da Tekeli İbrahim; Adana ve Payas'da Küçük Ali Oğulları ve nihayet, yazımıza konu teşkil eden, Mağnisa (Saruhan), İzmir ve Aydın havalisinde Kara Osman Oğulları.

Bunlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu cihetinde olan belli başlı âyanları idi. Bunların dışında, İmparatorluğun bir de Rumeli cihetinde bulunan âyanları vardı ve bunlar Anadolu tarafındakilere nazaran çok daha kuvvetli kimselerdi. Meselâ, Gümülcine âyanı Tokadcıklı Süleyman, onbeş - yirmi bin kişilik bir kuvvete sahibdi. Rusuk âyanı Trisnikli Ömer ve kardeşi İsmail, hâkimiyet sahalarını Deli-orman ve Edirne'ye kadar genişletmiş olan kimselerdi. Ayrıca Silistre'de Yılık Öğlu Süleyman; Serez'de İsmail Bey gibi daha tâli derecede âyanlar bulunuyordu?

2 — Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul 1309, c. IV, s. 78, 254; c. V, s. 105, 127/28, 226/27, 240, 242/43; c. VI, s. 32, 146, 148, 216, 297, 305; c. VIII, s. 64, 197, 274; c. IX, s. 2/3, 143, 197, 283; c. X, s. 89/90, 201; Ahmed Lâtîfi, *Tarih-i Lâtîfi*, İstanbul 1302, c. V, s. 15, 96. ve İsmail Hak-

Tarihimizde mühim bir yeri bulunan bu âyanlık müessesesi ve âyanlar hakkında, şimdiye kadar bir çok araştırmalar yapılmıştır. Biz burada, ancak Kara Osman Oğulları âilesine mensub, âyandan Hacı Mustafa Ağa ve bilhassa ona âit üç vakfiye üzerinde duracağız.

II

Kara Osman Oğulları âilesinin menşei :

Kara Osman Oğulları âilesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Aydın vilâyetine bağlı Saruhan (Mağnisa) sancağının Akhisar kazası yakınlarında olan Palamud nâhiyesinin Yaya köyünden zuhûr etmiştir.³ Bu âileye adını veren Kara Osman Ağa ise, Mağnisa Şer'i Sicil kayıtlarına müsteniden, âilenin tarihçesini yazmış olan Çağtay Uluçay'a nazaran, Dergâh-ı Âli çavuşlarından, Kara Çavuş nâmile meşhur Mehmed Ağa'nın oğludur.⁴ Çağtay Uluçay, Tarih Vesikaları'nda yayınladığı bir yazısında şöyle diyor:

"... Fakat bu eserlerin verdikleri ma'lûmat ile ne Kara Osman Oğulları öğrenilebilir ve ne de bunların millet ve mukadderatında oynadıkları müsbet veya menfi roller izah edilebilir. Son zamanlarda, Kitâbelerde (II. Kısım, s. 96 - 101), Aydın-ili Tarihinde (s. 199 - 202) ve Mağnisa Tarihinde (s. 56 - 58), bu saydığım kaynaklardan ve bâzı vakfiye ve mezar taşlarından istifâde edilerek, Kara Osman Oğulları'nın izahına çalışılmıştır.

Şimdiye kadar, derli toplu bir surette Kara Osman Oğulları âilesinin tarihi yazılmadığından, eser sahiblerini tebrik etmek lâzımdır. Yalnız her üç eser de kusurludur. Bir def'a âile seceresinde fâhiş hatalar vardır. Bu âile Ka-

1 — Uzunçarşılı, *Âyan mad.* (İslâm Ansiklopedisi), c. II, s. 40/42.

3 — Yaya köyü bugün Akhisar kazasına bağlı bir nâhiyedir.

4 — Bak, III. Türk Tarih Kongresi (15 - 20 Kasım 1943), Ankara 1948, s. 245.

ra Osman'a nisbetle aynı adı aldığı hâlde, Mustafa Ağa'nın babası Abdurrahman Ağa olarak gösterilmiştir. Bunlardan başka, diğer eşhâsın da, baba ve oğulları yanlış yazıldığından, şecere, tarihi vesikalara ve hakikatlara uymamaktadır..."⁵.

"... Aslen Yaya köylü olan Kara Osman'ın babası, Dergâh-ı âli Kapıcı başlarından Kara Çavuş adı ile anılan Mehmed Çavuş'dur. Mehmed Çavuş'ın babası da Hasan Ağa isminde bir zattır..."⁶.

Çağatay Uluçay'ın, 1942 yılında hazırlayarak, Tarih Vesikaları'nda yayımlanmış olduğu bir seri makale ve vesika örneklerinde, Dergâh-ı âli Kapıcı-başısı ve 1943 senesininle, III. Türk Tarih Kongresine sunduğu tebliğde de, Dergâh-ı muallâ Çavuşu olarak takdim ettiği, Kara Çavuş nâmındaki Mehmed Çavuş veya Ağa'nın, Kara Osman Ağa'nın babası olması lâzım geliyor; aynı zamanda kendisi bu husûsa muhakkak nazariye bakarak, Kara Osman Zâde Mustafa Ağa'nın babasının, Abdurrahman Ağa olarak gösterilmesini fâhiş bir hata kabul ediyor. Biz, Mustafa Ağa'nın babasının Abdurrahman olarak gösterildiği yeri tesbit edemedik. Gördüğümüz kaynaklarda, Çağatay Uluçay'ın da yazılarında belirttiği veçhile, Mustafa Ağa'nın babası, dâima Kara Osman Ağa şeklinde gösterilmiştir. Ancak bunun babasının kim olduğu mes'elesi ihtilâflıdır. Çağatay Uluçay, Kara Osman Ağa'nın babasının Mehmed isminde bir zât olduğunu, Şer'îye Sicil Defterleri'nde gördüğü kayıtlara dayanarak yazıyor. Fakat elimizde mevcut 25 Şavvâl 1165 (5 Eylül 1752) tarihli vakfiyede, gayet açık şekilde, Mustafa Ağa'nın babasının adı Osman, bunun da babasının adı Abdurrahman tarzında kayıtlı bulunmaktadır; yani Mustafa Ağa'nın babasının Osman olduğu husûsunda hiç bir şüphe yoktur. Nitekim Çağatay Uluçay'ın bir kısım

vakfiye ve mezar kitabelerine dayanarak, kusurlu şekilde bilgi verdiklerinden bahs ettiği üç kitabdan, Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılıya âit olan birinci eserde dahi, Mustafa Ağa'nın babası, Kara Osman Ağa olarak gösterilmiştir.⁷ Aynı husûs Cevad Tarihi'nde dahi kayıtlı bulunmaktadır.⁸ Bizce, burada mühim olan mes'eले, Mustafa Ağa'nın değil, fakat Kara Osman Ağa'nın babasının kimliği mes'elesidir. Çağatay Uluçay, bu da'vayı, hicri 1044, 1045, 1050, 1054 tarihli Mağnisa Şer'î Sicillât Ahkâm Defterleri'ndeki kayıtlara dayanarak hâll ediyor ve Osman Ağa'nın babası, Kara Çavuş diye meşhur Mehmed Ağa'dır, diyor.⁹ Ancak bu yazımızda, 1747, 1751 ve 1752 tarihli üç vakfiyesini yayınladığımız Hacı Mustafa Ağa bn. Kara Osman Ağa'nın da, üçüncü vakfiyesinde kayıtlı bulunan dedesinin ismini yanlış yazacağı husûsuna pek ihtimâl veremiyoruz. Vakfiyedeki ifade ise "... Medîne-i Mağnisa kazasına tâbi Yaya karyesinde sâkin sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât tâlibü's-sadakat ve'l-müberrât fahrü'l-emâcid ve'l-âyan Elhac Mustafa Ağa bn. Osman bn. Abdurrahman..." tarzındadır. Diğer taraftan yine Çağatay Uluçay'ın, Kara Osman Ağa'nın pederi Çavuş Ağa'yı, yani Mehmed Çavuş'ı hicri 1054 (1644) yılında¹⁰ ve oğlu Osman Ağa'yı da hicri 1118 (1706/7 yılında)¹¹ ölmüş olarak göstermesi husûsu dahi, dikkati câlibdir. Zira, bu ifadeye nazaran, Kara Osman Ağa babasından 63 veya 64 sene sonra ölmüş oluyor ki, arada bu kadar fazla bir zaman farkının bulunması mes'elesi de, bizce üzerinde durulacak bir husûstur. Bu itibarla, Kara Osman oğulları âilesi içinde, ka-

7 — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Afyon - Sındıklı - Bolvadin - Mağnisa - Birgi - Muğla - Mihalıç - Poçın - Denizli - Isparta - Eğirdir'deki kitabeler*, İstanbul 1929, s. 96.

8 — Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Amire baskısı, c. I, s. 96.

9 — Bak, III. Türk Tarih Kongresi (15 - 20 Kasım 1943), aynı yer.

10 — Bak, *Tarih Vesikaları*, c. II, sayı 9, s. 196.

11 — Bak, *Tarih Vesikaları*, c. II, sayı 9, s. 201.

5 — Bak, *Tarih Vesikaları*, c. II, sayı 9, Ekim 1942, s. 193.

6 — Bak, *Aynı Eser*, c. II, sayı 9, s. 197.

naatimizce Abdurrahman isimli bir kimse vardır ve bu zât, Kara Osman Ağa'nın babası veya büyük babası olmalıdır. Kara Çavuş veya Çavuş Ağa denilen kimseyi, bu Abdurrahman Ağa'nın babası, ve Kara Osman Ağa'nın da dedesi olarak düşünmek de belki doğru olacaktır.

Yayınladığımız vakfiyelerin sâhibi bulunan Hacı Mustafa Ağa'nın babası Kara Osman Ağa'ya gelince, bu zat sipahilikden yetişmiş ve muhtelif tarihlerde çeşidli görevlerde bulunmuştur. Ezcümle onun hicri 1077 (1666/67) de, II. Murad câmi'i evkafı mukataasından Bahadırılı mukataası emîni; 1087 (1676) senesinde Mütesellim Rodoslu Ali Ağa'nın kethüdası ve bilâhire Beytü'l-mâl-i amme ve hassa mukataası emîni olduğunu görüyoruz¹². Bu son vazifede ise, Kasım 1687 tarihine kadar kaldı. 1688 tarihinde, İzmir ve Aydın'daki defter hârici rumların cizyelerini tesbite me'mur oldu. 1690 - 1691 senelerinde, Avusturya seferine iştirâk etmeyen zîâmet timar sâhiblerinin mahsûllerini devlet hesabına zabt için tahsildar tâyin edildi ve böylece Mağnisa havâlisinde, gün geçtikçe şöhret buldu. Nihayet hicri 1118 (1706) yılında öldü. Mağnisa sancağı'nın Palamut nâhiyesine bağlı Yaya köyüne defnedildi.

Kara Osman Ağa'nın Mustafa, Abdullah, Ahmed ve İbrahim adında dört oğlunun bulunduğu tesbit olunmaktadır. Bunlardan en büyüğü ise, yayınladığımız vakfiyelerin sâhibi Hacı Mustafa Ağa'dır.

III

Vakfiye sâhibi Hacı Mustafa Ağa:

Kara Osman Oğlu Hacı Mustafa Ağa, babasının ölümünden sonra onun yerini aldı. Saruhan (Mağnisa) ve bilhassa Akhisar civarında bulunan Pala-

mut nahiyesinin Yaya köyü havalisinde, âyân olarak meşhur oldu. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadâreti devresinde başlayan İran harpleri sırasında, devletin iç mes'eleler ile yeteri kadar meşgul olamamasından dolayı, çevre halkı üzerindeki nüfuzunu arttırdı. 27 Kasım 1724 tarihinde, İran seferi münâsebetile, baş-buğ tâyin edilerek, Saruhan sancağı dahilinden, istenilen mikdarda deve ve sâir mükâri hayvanı, tam koşumları ve her bir deveye, devlet hesabına on kile arpa satın alarak yüklemek şartile, Tebriz tarafına, Ser-asker Köprülü zâde Abdullah Paşa'ya götürmesi ferman buyruldu ise de, Mustafa Ağa bu göreve gitmedi ve Mağnisa'da Beytü'l-mâl-i amme ve hassa mukataası emîni olarak kaldı¹³. 1730 senesinde, yani Patrona Halil isyânı ile İran savaşlarının çok nâzik bir devreye girdiği esnada, tekrar Kırk-ağaç, Edremid ve Gördes âyânları ile beraber, Hacı Mustafa Ağa'da, Aydın vilâyeti dahilinden toplanacak ve İran seferine, Revan'da bulunan Hekim Oğlu Ali Paşa'nın yanına sevk olunacak kuvvetlerden, bin neferlik bir gurubun başına, arkadaşları birlikde, baş-buğ tâyin edildi. Ancak, ilk anlarda sefere gitmek istemediği gibi, arkadaşlarından bâzılarını dahi, başbuğlukdan vazgeçirmeye teşebbüs ettiğinden, yakalanıp, Güzel-hisar kal'asına hapsedileceğini anlar anlamaz, Mağnisa bölgesinden topladığı 350 askerle, 6 Haziran 1731 (28 Zilka'de 1143) de yola çıktı¹⁴.

Nâdir Şâh'ın, Eyyübî Hasan Paşa zâde Ahmed Paşa'nın idaresinde bulunan Bağdad'ı kuşatmasını müte'akib ve Kasım 1733 tarihinde, Kerkük kasabasının güneyinde, Leylan mevki'inde, sâbık sadriâzamlardan, İran ser-askeri Topal

13 — Manisa, *Şer'i Sicillâtı Ahkâm Defterleri*'nde bulunan 10 Rebi'ü'l-evvel 1137 tarihli bu vesikamın örneği için bak, Çağatay Uluçay, *Adı geçen makale*, c. II, sayı 10, s. 300 ve 304/6.

12 — Manisa'da bulunan *Şer'i Sicillâtı Ahkâm Defterleri*'ndeki, Hicri 1087 (1676) ve 1095 (1684) tarihli kayıtlar için bak, Çağatay Uluçay, *Kara Osman oğulları dilesi, Tarih Vesikaları*, c. II, sayı 9, s. 199.

14 — 6 Ramazan 1143 (15 Mart 1731) ve 15 Şevvâl 1143 (23 Nisan 1731) tarihli vesikalarda mevcut bu bilgi için bak, Çağatay Uluçay, *Adı geçen makale*, s. 306/8.

Osman Paşa'yı şehid etmesi üzerine¹⁵, Köprülü zâde Fâzıl Mustafa Paşa'nın oğlu Abdullah Paşa kumandasında yeniden hazırlanacak olan Osmanlı İmparatorluğu ordusunda, Kara Osman zâde Mustafa Ağa'ya da vazife verildi. Ocak 1734 başlarında (evâil-i Şâban 1146) da, Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa tarafından, Saruhan (Mağnisa)'daki Serden-geçdi ağalarına gönderilen bir tezkirede dahi âyândan Mustafa Ağa ve diğer âyânlar için şöyle deniliyordu :

"...Sen ki, Yaya karyesinde Kara Osman zâde Mustafa zîde kadrehusun, yüz nefer ve siz ki, Akhisar'da Elhac Şâban zâde ve Katırcı Ali ve Bodur zâde Süleyman ve zîde kadrehümsüz dahi ellişer nefer ve Mağnisa'da Kasabı zâde Ali ve nefer ile bilâ te'hir kalkıp vezir-i müşârüneyhin maiyyetile varup sefere iştirâk edesiz..."¹⁶. Ancak bu emre rağmen, Hacı Mustafa Ağa'nın, Mağnisa'da kaldığını, sefere gitmediğini; fakat bu def'a eşkiyadan Sarı-bey oğlunun te'dibine memur edildiğini görüyoruz.

Sarı-bey oğlu Mustafa, aslen Saray karyesinden (Saray-Köy) olup, eşkiyalık ile ortaya çıkmış ve Denizli, Aydın, Saruhan havalisinde, etrafa fazlaca zarar ve ziyan verdiği için tenkiline, bir kısım Türkmen ve Yörükân Boy-beyleri ile Mağnisa Mütesellimi ve Kara Osman zâde Mustafa Ağa memur edilmişti. Devlet bu hususu, diğer işlerden daha önemli görmüş olmalı ki, Hacı Mustafa Ağa'nın Sarı-bey oğlu üzerine gitmesini daha uygun bulmuştur. Lâkin Sarı-bey oğlunun yakalanması ve cezalandırılması pek kolay olmadı. Bu mücâdele bir kaç sene devam etti. 1737 (H. 1150) senesinde, Avusturya seferine gideceğini bildirmek sûretile afve uğrayan ve fa-

kat Gelibolu'ya kadar gittikten sonra tekrar geri dönen ve isyân eden Sarı-bey oğlu, bu def'a Denizli'nin Honas kal'asına kapanarak, Denizli serdarını ve daha bâzı kimseleri öldürmek sûretile, şekavete başladı. Üzerine gönderilen Aydın Muhassılı Mehmed Paşa, Şam vâlisi Kazıkçı Hüseyin Paşa ve Anadolu vâlisi Ahmed Paşa gibi bir çok vezirleri bozguna uğrattı. Bu sebeple, daha fazla mahalli kuvvetlerle ta'kibi icab ettiği için, 21 Nisan 1739 (13 Muharram 1152) tarihinde, Mağnisa'da Mütesellim olarak bulunan Kara Osman oğlu Hacı Mustafa Ağa'dan da, bu iş için yardım istenildi. Esâsen Hacı Mustafa Ağa, bundan önceki senelerde dahi, devlete yardım ediyor ve bilhassa Sarı-bey oğlu Mustafa'nın üzerine gönderilen kuvvetlerin mükâri deve ihtiyaçları ile zahire ve koyun gibi yiyecek maddelerini sağlıyordu. Mayıs 1739 sonlarında, Sarı-bey oğlunun vurulması ve galesinin bertaraf edilmesi üzerine, Kara Osman zâde Mustafa Ağa, Sıracalı Himmet'in te'dibine me'mur oldu (1743). Kara Osman oğlu, bu başarısından sonradır ki, eşkiya ta'kib ve tenkilinde devlete yardımcı olarak çalışmalarile şöhret buldu¹⁷. Evvelâ Saruhan (Mağnisa)'nın mütesellimliği ni elde eden Mustafa Ağa, bilâhire bu sancağın bütün mukataalarına sâhib olmuştu. 1751 (1165) senesinde, Anadolu vâlisi Yeğen Ali Paşa, Saruhan mukataasını, Aydın Muhassılı Mehmed Paşa'ya vermek istediği hâlde, Hacı Mustafa Ağa, daha te'sirli çıkmış ve bu sancağın mukataalarını yine kendine almaya muvaffak olmuştu; aynı zamanda serveti ve zenginliği ile de Aydın vilâyeti dahilinde, bilhassa İzmir ve Mağnisa'da isim yapmış bir şahıs hâline gelmişti. Fakat bu zenginlik ve şöhret, devlet nezdinde kazandığı nüfuz ve itibar, onu yavaş yavaş yolsuz hareketlere sevk etmeye başladı. Bir çok köy ve kasabalardan usulsüz şekilde paralar topladığı görüldü.

15 — Sâmî - Şâkir - Subhi, *Tarih*, İstanbul 1198, vrk. 27, 40/43, 47/57, 64, 86; Hammer, J. de, *Histoire de l'Empire Ottoman*, Paris 1839, c. XIV, s. 288/292; Ismail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1956, c. IV, Ksm. II, s. 225/26.

16 — Bak, *Tarih Vesikaları*, c. II, sayı 10, s. 301.

17 — Bu husûsla alakalı vesika sûretleri için bak, *Tarih Vesikaları*, c. II, sayı 11, s. 435/40 ve c. III, sayı 14, s. 117/20.

Hacı Mustafa Ağa'dan ilk şikâyet edenler ise, Turgudlu kasabası halkı oldu¹⁸. Kara Osman Oğlu'nun bu kasabada yaptırdığı bir hanın arsası mes'elesinden çıkan anlaşmazlık sonunda, Hacı Mustafa Ağa yine başarı elde etmiş ve neticede beş kişinin dahi Kıbrıs'da, Magosa kal'asına sürülmesine sebep olmuştu (Ağustos 1753). Nihayet, Turgudlu halkı ile aralarında mevcut bulunan geçimsizlik büyüdü; hakkında vâki şikâyetler arttı ve sonunda:

"... Livâ-yi mezbûra senevî tahsis kılınan mâl-i hazeriyenin tevzi' ve taksimi hâneleri hesabınca olmak iktiza ederken Kara Osman oğlu Hacı Mustafa Ağa ma'a tekaddümden beri livâ-yi mezbûra mütesellim olmağa tama'-ı hâmindan nâşi Turgudlu kasabasından iktiza eden hazeriyenin bir kaç katını mütâlebe ve cebren tahsil eylediğinden fukara ve zü'afaya gadr-i küllî ve perâkende ve perişan olmalarına bâis ve bâdi olduğu..."¹⁹ nedeniyle, evâil-i Zilhicce 1168 (1755 Eylül ayı ortaları) de, haksızlığa uğrayan kimselerin haklarının geri alınmasına karar verildi. Aynı zamanda mültezimlik dahi kendisinden alınarak, Seyyid Mustafa Ağa'ya, daha sonra da Yeğen Ali Paşa'nın Kapıcılar-kethüdası Hacı İbrahim Ağa'ya verildi. Hacı Mustafa Ağa'nın hakkında açılan tahkikatın sonunda ise, Ağa suçlu görüldüğünden, Kasım (1755 (Safer 1169) tarihinde başı kesilerek, İstanbul'a gönderildi²⁰.

IV.

Vakfiyeler hakkında :

Yukarıda âilesi ve kendi yaşadığı devir ile hayatı hakkında, genel mâhi-

18 — Çağatay Uluçay, 18 ve 19. Yüzyıllarda, Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk hareketleri, İstanbul 1955, s. 18.

19 — Manisa, Şer'i Sicillât Ahkâm Defterleri'nde bulunan bu kayıt süreti için bak, Tarih Vesikaları, c. II, sayı 10, s. 303/4.

20 — İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kitâbeler II. kısım, İstanbul 1929, s. 98; Çağatay Uluçay, Manisa Ünlüleri, Manisa 1946, s. 54/55; Aynı müellif, Kara Osman oğullarına âit düşünceler (III. Türk Tarih Kongresi), Ankara 1948, s. 246.

yette bilgi verdiğimiz Kara Osman zâde Hacı Mustafa Ağa'ya âit, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Haremeyn Vakfiye Defterleri'nde, üç vakfiye örneği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, 10 Muharrem 1160 (22 Ocak 1747), ikincisi 11 Cemaziyü'l-evvel 1164 (7 Nisan 1751), üçüncüsü de 25 Şevvâl 1165 (5 Eylül 1752) tarihlidir. Hacı Mustafa Ağa'nın 1755 senesinde katledilmiş olduğu husûsuna dikkat edilecek olursa, bu vakfiyelerin Mağnisa mütesellimliğinden sonra ve hayatının sonuna doğru hazırlanmış bulunduğu anlaşılır.

Hacı Mustafa Ağa, kendi köyü olan Mağnisa'nın Palamut ilçesine bağlı Yaya karyesinde bir câmi ile bunun avlusuna bir de medrese yaptırmıştır. Bilâhîre ilk vakfiyesinde de kayıtlı olduğu vec-hile, İzmir'in Kasab Hızır mahâllesinde bulunan üç Freng-hâne'si ile bir Mum-hâne'sini ve yine İzmir'in Câmi'-i atik mahâllesinde olan bir Han'ı²¹, ve yedi dükkân ile üç Yahudi-hâne'sini; Mağnisa'nın Yar-Hasend mahâllesindeki sebze-bahçesi ile Kiremid-hâne'sini; Alacahamam yanındaki iki odalı ve 52 dükkânlı diğer bir Han'ını; Koza Loncası'nın güneyinde bulunan Yağ-hâne'sini; Kara-köy sokağındaki Kahve-hâne'si ile iki dükkânını; Palamud nahiyesinde mevcut iki Su-Değirmeni'ni; bunların dışında Yenki *بنکی* ve Nif (Kemal-paşa) da bulunan birer Su-Değirmeni'ni; Süleyman - Obası ile Dere - köy ve Belen'de olan birer Yağ-hâne'sini, bu câ-

21 — İzmir'de, Balcılar-İçinde ve Balcılar caddesiyle Havra sokağının birleştiği köşede bulunmaktadır. Halk arasında Küçük Kara Osman Oğlu Hanı diye meşhurdur. Bugün ise, Kara Osman Oğlu Çarşısı adını almıştır. İçinde yeni bir kitâbe vardır ve bu kitâbede şu ifade mevcuttur. "18. Asrın ilk yıllarında Saruhan, Manisa sancağı Mütesellimi Kara Osman oğlu Hacı Mustafa tarafından han olarak yaptırılmış ve 1966/68 yıllarında, mütevellisi Vicdan Kara Osman oğlu tarafından modern çarşı hâline getirilmiştir." Eski handan bugün hiç bir iz kalmamıştır. Hâlen mevcut çarşı üç kapılı ve kırk üç dükkândan müteşekkildir. Mütevellisi bulunduğu nazaran, Yaya köydeki câmi, medrese ve mektep dolayısıyla, Vakıflar idâresile de alâkasının devam etmesi lâzım gelir. İzmir'de, bu handan başka, Fevzi Paşa bulvarı üzerinde bir de Büyük Kara Osman oğlu Hanı vardır. Gördüğümüz vakfiyelerde bu ikinci hanın ismini tesbit edemedik.

mi' ile medresesinin masraflarını karşılamak üzere vakf etmişti. Ancak Mustafa Ağa, hayatta olduğu müddetce bu vakfa kendisinin müteveli olmasını şart koşuyor ve her hangi bir sebeple "... tebdil ve tagyir ve teksir ve taklil iktiza ederse, tecdid-i vakfiye ber vech-i âti vezâyif ta'yin eylediğim medrese-i münife müderrisi ve vakf-ı mezbûra nâzır ve câbi ve kâtibi evlâd-ı zükûrundan olup ve mürtezikasının azli ve nasbı mütevellide olmak için azl veya vefâtile mutasarrıf oldukları cihâtın âhere tevcihi bâbında mütevellî arzına i'tibar olunmak üzere vakf-ı mezkûra evvelâ bi-nefsihi kendim müteveli ve âkarât-ı mezbûre gallatı ber vech-i câbi ta'yin eylediğim vezâif ve masarif ve ta'miratın fazlasına dahi mutasarrıf olam..."²² diyordu. Kendinden sonra da, çocukları ve çocuklarının çocuklarının çocukları, yani âilesi inkıraz buluncaya ve hatta köleleri kalmayınca kadar, bu mallara mütevellî olacaklar, hâsılatının fazlasından istifâde edeceklerdi.

Hacı Mustafa Ağa'nın, vakfettiği bu kadar çok malın gelirinden ise, câmi'de hatib ve vâ'iz olanlara günde onar akçe, câmi'in kandillerinin yakılması için yağ parası olarak günde beş akçe, medresenin müderrisine günde yirmi akçe, vakfın nâzırına nezâret ücreti olarak günde yedi akçe, câbi'ye beş ve kâtib'e de sekiz akçe verilecekti. Ayrıca bahis konusu medresenin odalarında oturan öğrencilerden her birine dahi günde üçer akçe ödenecekti. Ücret-i tevliyet ise, onar akçe idi.

Hacı Mustafa Ağa'nın, 7 Nisan 1751 (11 Cemâziye'l-evvel 1164) tarihli ikinci vakfiyesinden ise, onun sonradan, Mağnisa'nın Küçük Çıra-setler (veya Sıra-setler) mahâllesinde bir de müceddeden Sıbyan mektebi yaptırmış olduğunu öğreniyoruz²³. Mustafa Ağa, bu sıbyan mektebi ile câmi' ve

medresesinin masraflarını karşılamak üzere, bilâhire, İzmir'de, Mağnisa'da ve Turgudlu'da bulunan daha bir çok emlakini, bu hayır eserlerine vakfetmişti. Bunlar arasından bilhassa Turgudlu'da bulunan Yeni Han ile Gördes'deki Çifte Hamam'ı meşhurdur. Mustafa Ağa, yeni yaptırdığı okulun vezâifini ise, şöyle ta'yin ediyordu:

"... Mekteb-i şerifte muallim-i sıbyan olanlara ücret-i ta'lim yevmî on dört akçe ve halife olanlara yevmî altı akçe ve berây-i hasır senevî altı yüz akçe ve eyyam-ı sayfda bir ay selç (kar) bin iki yüz akçe ve mekteb-i şerif-i mezburda müctemi' olan sıbyanın teferrücleri için senevî bin iki yüz akçe ve vakf-ı mezbura nâzır olana ücret-i nezâret yevmî altı akçe ve ücret-i tevliyet onar akçe verile..."²⁴.

Nihayet Hacı Mustafa Ağa'ya âit 5 Eylül 1752 tarihli vakfiyede dahi, bir kısım yerlerin, Mağnisa'daki Sıbyan mektebine vakfedilmiş olduğu; fakat bunların gelirinden, sâdece yevmî on akçesinin mektebin muallimine verilerek, geri kalan paranın, Mustafa Ağa'ya âit bulunduğu husûsları kayıtlıdır; yani Mustafa Ağa, bir taraftan meydana getirdiği, câmi, medrese ve mektep gibi daha bazı hayır eserlerinin yaşamasını ve orada okuyacak öğrencilerin ihtiyaçlarını düşünürken, diğer taraftan kendi istikbâlini de garanti altına almak istemişti. Fakat ne yazık ki, bu son vakfiyesi tarihinden bir kaç sene sonra, yukarıda kaydettiğimiz üzere, usûlsüz hareketlerinden dolayı, i'dam edildiği için mirâsı evladlarına kalmış bulunuyordu.

I.

Kara Osman Ağa zâde Hacı Mustafa Ağa'ya âit vakfiyeler

a) Ma hurrîre fi hâze'l-kitâbü's-sahihâtü's-şer'iyye li-vakf-ı ve-ş-şurût...

22 — Bak, bir nr.lu vakfiyeye.

23 — Bak, iki nr.lu vakfiyeye ve A. Cavid, *Aydın Vilâyetine Mahsus Sâidîne*, sene hicri 1308, s. 136.

24 — Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, *Haremeyn Evkaf Defterleri*, nr. 6, 739/754, sahife 17, sıra 6.

ve hikmet-i bi'n-nasiha ve'l-lüzûm âlimen bi'l-hilâf-ı câri beyne'l-eimmeti'l-eşraf ve ... abdû'l-fakîr ileyhi sühbânehu ve teâlâ Süleyman bn. makbûl (veya maktûl).... be-dârü'l-mahmiyye-i Mağnisa.

b) Kayıd Şûd:

Bâ-fermân-ı âli ve bâ-i'lâm-ı mevlâna Mehmed Emin Efendi. Müfettiş-i Haremeyn ve bâ-arz-ı Süleyman Efendi, nâib-i Mağnisa. El-vâki, fi 12 Safer 1160

c) Mağnisa müzâfatından Yaya nam karyede, Kara Osman Ağa zâde'nin câmi ve medresesi vakfiyesidir.

Hezar ve sad-hezar hamd ü sena ve bi-hadd ü bi-şûmar şükr-ü sipâs-ı bî-intiha ol vâcib-i sâhibü'l-izz ve'l-cûd hazretlerinin lûtf u ihsan ve kerem-i bi-pâyânına olsun ki, hâlik-ı cümle-i mevcûd-ı mâfiyü'l-arz ve mâfiyü's-semâdır ve cevâhir-i salât ü selâm hüceste-nizâm ol pişvây-i enbiyâ ve rehnümây-i asfiyâ ve habîb-i hûdâ yâni Muhammed Mustafa sallâllahû teâla aleyhi ve sellem hazretlerinin ravza-i mütahhara ve kabr-i münevverine olsun ki, efdâl-i mevcûdât ve ekmel-i masnu'ât ve şefi'ül-usât yevmi'l-arasâtdır ve dürer-i tahiyât ve gurer-i teslimât cümle-i âli ashâb-ı kirâm ve zevcât-ı mütahherât-ı zevi'l-ihtiram hazerâtı üzerlerine olsun ki, her biri sâik-ı hayrat ve hasenat ve hâdiy-i sebil-i cennât-i âliyatdır

(رضوان الله تعالى عليهم اجمعين)

Emma ba'dü işbu cerîde-i pesendide-i belâgat ve bu vakfiye-i nadide-i anberin-nikâb tahrîr ü imlâ ve tastîr ü inşâsına bâis ve bâdi oldur ki, medîne-i Mağnisa... müzâfatından Palamut' nâhiyesine tâbi "Yaya" nam karyede² sâkin

1 — Saruhan Sancağı'nın Mağnisa kasabasına bağlı bir nâhiye merkezidir. XIX. yüzyılın sonlarında yine aynı teşkilâta dâhildi ve nefsi Palamut karyesinde 27 hâne ile 128 nüfus bulunuyordu. Bak, Aydın Vilâyetine mahsûs H. 1308 tarihli *Sâinâme*, s. 478.

2 — A. Cavid Bey'in, Aydın vilâyetine mahsûs H. 1306 tarihli sâinâmesinde, bu köyün adı "Papa" şeklinde yazılmıştır. Burada bir mürettib batâsı olması kuvvettle

mefâhirü'l-emâcid ve'l-ekârim Osman Ağa zâde Elhac Mustafa Ağa meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedi ve dîn-i münîf-i Muhammedide li-eclî'l-vakf ve't-tescil mütevellî nasb ve ta'yin eylediği fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Esseyyid Elhac Hidâyetullah Ağa mahzerinde bi't-tav'üs-saff ikrar ve itiraf edüp vaktâki cenâb-ı bâri celle-şânehu ve teâlâ hazretleri kibel-i âlilerinden vâsil olan atâyâ-yı celilenin tevârüdüne vâkıf « و لئن شكرتم لازيدنكم » mazmûn-ı münîfine ârif oldum ise bu dehr-i dîn ve çarh-ı bukalemûna ayn-ı ibret ve dide-i basîret ile nazar edüb gerdeş-i edvârında selâmet ve cünbüş-i etvârında istikamet olmayup, bünyânının in'idâmı müteyyin ve sükkânının in'idâmı mütebeyyin olup, na'imi zîlli zâil ve mukîmi sınıf-ı râhil devleti zillate makrûn ve ni'meti nikmet ile meşhûn olduğu yakînen ma'lûmum olmağın hâdîs-i şerîfine imtisâlen vakf-ı âti sudûruna değîn rişte ve zabtımda münsamet kabza-i tasarrufumda münzabıt olup, mahmiyye-i İzmir.... mahâllâtından Kasab Hızır mahâllesinde³ vâki' bir taraftan derya ve bir taraftan Kançıbanı-zâdeler mülkü ve bir taraftan yine kendi mülküm ve bir taraftan tarîk-ı âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât frenk-hâneyi ve yine sâlifü'z-zikr Kasab. Hızır mahâllesinde vâki' bir taraftan derya ve bir taraftan Yağyakmaz Elhac Veli mülkü ve bir taraftan yine kendi mülküm ve bir taraftan tarîk-ı âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât frenk-hâne mi ve yine mârû'z-zikr Kasab-Hızır mahâllesinde vâki' bir taraftan derya ve bir taraftan Osman Ağa-zâdeler mül-

muhtemeldir. Eski imlâdaki () harfleri () şeklinde yazıldığından, yaya, Papa olmuştur. Zirâ vakfiyelerde, bu köyün adı hep () olarak geçmektedir. XIX. yüzyılın sonlarında ise burası 428 hâne ve 2159 nüfuslu çok büyük bir köy idi. Bak. Adı geçen eser s. 478.

3 — Kasab Hızır mahâlesi, İzmir'in bugünkü Fevzi Paşa Bulvarı, Peştemalcılar-başı ve Eski Mahkeme-Önü'ne tesadüf eden mahâllerdir.

kü ve bir taraftan Kançıbanı-zâdeler mülkü ve bir taraftan tarik-ı âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât **frenk hânemî** ve yine sâbıkü'z-zikr Kasab Hızır mahallesinde vâki' bir taraftan Ahmed Ağa vakfı ve bir taraftan Ali Kapdan mülkü ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât **mûm-hânemî** ve yine mahmiyye-i mezbûre mahallâtından Câmî-i atik mahallesinde⁴ vâki' Yeşil-direkli demekle ma'rûf hamam⁵ kurbünde, bir taraftan Ahmed Ağa vakfı ve bir taraftan, bâzen Mentеш yahudi mülkü ve bâzen hamam-ı mezbûr ve iki taraftan tarik-i âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât **Han'ımı** ve han-ı mezbûr mülhâkâtından olup, hamam-ı mezbûr sokağında yâni Yahudiler sokağında vâki' ma'lûmü'l-etraf yedi bâb **dükkânlarımı** ve yine sâlifü'z-zikr Câmî-i atik mahallesinde vâki' bir taraftan Müftî Efendi mülkü ve bir taraftan yine kendi mülkim ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât **yahudi-hânemî** ve yine sâlifü'z-zikr Câmî-i atik mahallesinde vâki' Çankırlı Elhac Ahmed mülkü ve bâzen Avram yahudü mülkü ve bir taraftan yırık Bey-oğlu Elhac Abdullah mülkü ve bir taraftan yine kendi mülküm ve bir taraftan bâzen yine kendi mülküm ve bâzen tarik-i âm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât **yahudi-hânemî** ve yine mârû'z-zikr Câmî-i atik mahallesinde vâki' bir taraftan Maryol Mustafa Paşa⁶ veresesi mülkü ve bir taraftan Osman Ağa-zâdeler mülkü ve bâzen Mison yahudi mülkü ve iki taraftan yine kendi mülküm ile mahdûd ve ma'lûmü'l-müştemilât **yahudi-hânemî** ve me-

dîne-i mezbûre-i Mağnisa mahallâtından Yar Hasend **يار حسن** mahallesinde vâki' olup Benli-oğlu bağçesi ve kiremit hânesi demekle ma'ruf ve tahdîd ve tavsifden müstağni birle bi'r-i mâ ve bir havz-ı kebir ve eş'âr-ı müsmire ve gayri müsmireyi muhtevi sebze hadikamı ve bir bab **kiremid-hânemî** ve medîne-i mezbûrede Alaca Hamamı kurbünde vâki' ve Acem çarşısı demekle ma'rûf, iki taraftan tarik-i âm ve bir taraftan Solaklar odası ve bir taraftan tahmis ile mahdûd ve kapıları üzerinde iki bab oda ve elli iki aded dekâkin-i ma'lûmeyi muhtevi Han'ımı ve medîne-i mezbûre sükukunda Koza Loncası demekle ma'rûf sakaf-ı kebirin cânib-i kıblesinde vâki' ma'lûmü'l-hudûd bir bâb **yağ-hânemî** ve medîne-i mezbûrede Kara-köy sükukunda vâki' iki taraftan Kantar-kızı mülkü ve bir taraftan börekçi fırını ve bir taraftan târik-i âm ile mahdûd ve bir bâbı fevkânî **kahve-hânemî** ve kahve-hâne-i mezbûre mülhâkâtından iki bab **dükkânlarımı** ve medîne-i mezbûre müzâfâtından bâlâda zikri mürûr eden Palamut nâhiyesi dâhilinde Tekeliler **تکاملر** değirmeni demekle⁷ meşhûr ve tahdîd ve tavsifden müstağni ve üç çarkı muhtevî bir bâb **su değirmenimi** ve Palamud değirmeni demekle ma'rûf ve tahdîd ve tavsifden müstağni ve üç çarkı muhtevî **su değirmenimi** ve medîne-i mezbûreye tâbi Yenki Yelki nâhiyesinde vâki' Müfettiş değirmeni demekle meşhûr ve üç çarkı muhtevî bir bâb **su değirmenimi** ve Nif kazası dahilinde Mozlak değirmeni demekle ma'rûf ve tahdîd ve tavsifden müstağni ve üç çarkı muhtevî bir bâb **su değirmenimi** ve mârû'z-zikr Palamud nâhiyesi dahilinde Süleyman Obası⁸ nam karyede vâki le-

4 — İzmir'in, Hisar-câmî'inden Sekerciler, Balcılar içine ve Kestâne-pazarı havâlisine doğru olan kısımlardır.

5 — Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın, Balcılar-ıçindeki meşhur hamamıdır. Bugün çarşı hâline getirilmiştir. Fakat hamamın izleri ve bazı mekânlar el'an mevcuttur.

6 — Tersâne ümerasından Hüseyin Paşa'nın çocuklarına bu isim verilmiştir. Maryol zâde Mustafa Paşa XVIII. yüzyıl başlarında yaşamıştır ve Nisan 1724 de Azak Kal'ası'nın tâmirine me'muren gönderilmiş, orada ölmüştür. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul 1311, c. IV, s. 420 ve 705.

7 — Mağnisa'nın Palamut nâhiyesine bağlı, 51 evli ve 233 nüfuslu, Ufak Tekeli diye bir köyü olduğunu görüyoruz. Ayrıca Belen nâhiyesine bağlı Yukarı Tekeliler ve Aşağı Tekeliler köyleri de vardır. Bak. A. Cavid, Aydın vilâyetine mahsus 1308 tarihli *Sâldâne*, s. 475/76 ve 479.

8 — XIX. yüzyılın sonlarında, 58 hâneli ve 276 nüfuslu bir köydü ve Süleyman köyü adı ile meşhurdu. Bak. A. Cavid, *Adı geçen eser*, s. 479.

de'l-ahâli ma'lûmü'l-hudûd bir bâb yağ-hânemî ve Dere nam karyede' vâki' lede'l-ahâli ma'lûmü'l-hudûd bir bâb yağ-hânemî ve sâlifü'z-zikr Yaya karyesinde vâki' lede'l-ahâli ma'lûmü'l-etrafi on aded dükkânımı ve medine-i mezbûreye tâbi Belen = بلک 10 nâhiyesi dâhilinde Ali-beyli¹¹ nâm karyede vâki' lede'l-ahâli ma'lûmü'l-hudûd bir bâb yağ-hânemî enfes-ü emvâl ve atyeb-i emlakimden ifrâz ve hasbeten-lillâh... vakf-ı sahih-i şer'î ve habs-i sarîh-i mer'î ile vakf ve habs edüp, şöyle şart eyledim ki, madem ki hayatta oldukça vakf-ı mezbûre kendim mütevellî ve tebdil ü tagyîr ve teksîr ü taklîl iktiza eder ise, tecdid-i vakfiye ve ber-vech-i âti vezâyif ta'yin eylediğim medrese-i münife müderrisi ve vakf-ı mezbûre nâzır ve câbi ve kâtibi evlâd-ı zükûrundan olup ve mürtezikasının azli ve nasbı ve mütevellide olmak için azl veya vefatı ile mutasarrıf oldukları cihâtın âhere tevcihi bâbında mütevellî arzına îtibar olunmak üzere vakf-ı mezkûra evvelâ binefsihi kendim mütevellî ve akarât-ı mezbûre gallâtı ber-vech-i câbî tâyin eylediğim vezâif ve masarif ve ta'mirattan fazlasına dahi mutasarrıf olam ve bi-emrillâhi'l-müte-âl, ba' de'l-irtihâl evlâdım ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdım ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâdım batnen ba'dü batnin karnen ba'dü karnin ve neslen ba'dü neslin erşedi mütevellî olup hâsıl olan gallatın vezâif ve masarif ve ta'mirattan fazlası evlâdımın inâs ve zükûru beynlerinde liz-zekker-i misli hazzül-inseyn iktisam edeler ve evlâdımdan birisi bi-emrillâhi ta'alâ vefat eylediğinde gallat-ı mezbûre fazlasından olan hissesi ber-vech-i meşrûta evlâdı, evlâdı yok ise karındaşları beynlerinde iktisam edeler ve ba'

de'l-inkiraz evlâd ve ütekamın inâs ve zükûru ve evlâdları ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdları ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâdları ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâdları batnen ba'dü batnin, karnen ba'dü karnin, neslen ba'dü neslin mütevelliler olalar. Anlardan dahi kimesne bulunmaz ise Medine-i münevverede sâkin fukara beynlerinde iktisam için haremeyn-i muhteremeyn mütevellileri evkâf-ı sâire gibi mutasarrıf olalar ve akarât-ı mezbûre bâma'rifet-i mütevellî حسبما جرت به العادة ecri misli ile tâlibine icâr olunup, hâsıl olan icâratdan âkarât-ı mezbûrenin ta'mir ve tecdide muhtac olan mevâzi'î bâma'rifet-i nâzır mütevellisi yedile kemâ hüve hakkaku ta'mir ve tecdid olunduktan sonra sâlifü'z-zikr Yaya karyesinde hasbeten-lillâhi'l-mevlâ müceddeden bina eylediğim câmi'-şerifde hatib olanlara ücret-i hitâbet yevmî onar akçe ve câmi'-i şerif-i mezbûrede îbâdullahâ va'z-ü nasihat ve mesâil-i diniyye ta'lim eylemek için vâ'iz olanlara ücret-i va'ziyye yevmî onar akçe ve câmi'-i şerif-i mezbûrede ikad-ı kanâdil için berây-ı rугan-ı ziyt yevmi beşer akçe ve câmi'-i şerif-i mezbûr harîminde bina eylediğim medrese-i şerife müderrisine yevmî yirmi akçe ve vakf-ı mezbûr nâzırına ücret-i nazâret yevmî yedi akçe ve câbi olanlara ücret-i cibâyet yevmî beş akçe ve kâtib olanlara ücret-i kitâbet yevmî sekiz akçe ve medrese-i mezbûre hücerâtında sâkin olan talebe-i ulûmun her birine yevmî üçer akçe ve ücret-i tevliyyet onar akçe verile deyü علماء ان الدين والدينه لادار حضور و سرور و طالباً بالماعده له تعالى fâriğan anü's-şevâgil, akârât-ı mezbûreyi bicümleti't-tevâbi ve'l-levâhik ve kâf-fetil - hukuk ve'l-mürâfik mütevelliyi mümâileyh Esseyyid Elhac Hidâyetullah'a teslim eylediğimde oldahi tevliye tesellüm ve kabz edüp, sâir evkaf mütevellileri gibi akarât-ı mezbûreyi tasarruf eyledi, dedikde gibbe't-tasdikü's-şer'î vâkif-ı mümâileyh Elhac Mustafa Ağa inân-ı kelâmını semt-i i'tidâlden cânib-i inhirâfa atf edüp, gerçi

9 — Bu köy dahi Palamut nâhiyesine bağlı olup, 58 hâneli ve 290 nüfuslu idi. Bak, A. Cavid, Aynı eser, s. 478.

10 — Vakıflar Genel Mdr. liğündeki Vakfiye Defterleri'nde bu kelimeyi "Belen" diye okumuşlar.

11 — Belen nâhiyesine bağlı olan bu köy dahi, XIX. yüzyıl sonlarında, 152 evli ve 554 nüfuslu idi. Bak, A. Cavid, Aynı Sâlnâme, s. 475.

vakf-ı âkar-ı İmâm-ı Âzam ve hümâm-ı efham Ebû Hanîfetü'n-Nu'man aleyhü'r-rahme ve'l-gufran hazretleri indinde sahih lâkin gayr-ı lâzım olup, husûsan vâkîf menâfi' ve velâyet-i vakfı küllen ve bâzen nefesine şart edicek ekser eimme-i dîn indlerinde vakıf bâtil olmağla vakf-ı mezbûrdan rüçü' edüp, kemâ-fi evvel mülkûme istirdad murad ederim. Müteveli'yi mümâileyhden sül olunup akar. ât-ı mezbûreden kasr-ı yed-i birle bana teslime tenbih olunmak matlubumdur. deyü takrîr-i müdde eylediğinde, müteveli'yi mümâileyh Esseyyid Elhac Hîdâyetullah Ağa dahi cevâb-ı ba-savaba mütasaddî olup, fi'l-vâki hâl bast olunan minvâl üzredir, ancak eimme-i dinden İmam Muhammed عليه رحمة الله ve İmam-ı sâni Ebû Yusuf عليه رحمة الله hazretleri indlerinde sihhat ve lüzum-ı mütelâzıman olup kezâlik İmam-ı sâniyi mümâileyh رحمه الله hazretleri indin vâkîf menâfi' ve velâyet-i vakfı küllen veya bâzen nefesine şart ederse dahi vakf-ı sahihdir deyü redd ve teslimden imtina' ve bu vechile niza edüp bil'âhire âlâm-ı kitâb-ı müstetabı tevki'i müşkîn reşhâtı ile terşih ve tezyîn eden hâkim-i Hâsim hazretleri müterâfi'an ve her biri müktezasınca fasl u hasme tâlib olduklarında hâkim-i müşârünileyh hazretleri dahi cânib-i vakfa nazar ve men-na'ül-hayr olmaktan hazer edüb

عالمًا بالخلاف الجاري بين الأئمة الأسلاف وعلى قول من
ير الصحة والازوم مستلازمين والواقف ولو شرط
المنافع والتولية

sahih-i mazmunu üzre vakf-ı mezbûrun sihhat ve lüzumuna hükm edüp vakf-ı mezbûr vakıf ile sahih ve lâzım oldu.

فمن بدله بدماسمه فأما اسمه على الذين يبدونهم الله
سميع علم واجر الواقف على الجواد الكرم حيز ذلك
yevmi'l âşir min Muharremü'l-haram li-sene sittin ve mi'e ve elf (10 Muharrem 1160 = 22.Ocak.1747)

Şühüdü'l-hâl :

- e) Fahrü'l-müderrişin Kabil Mehmed Efendi.
- b) Fahrül-müderrişin Mehmed Bahaeddin Efendi.
- c) Fahrü'l-müderrişin Kâtib zâde Mehmed Efendi.
- d) Fahrü'l-müderrişin Kâtib zâde İsmail Efendi.
- e) Fahrü'l-müderrişin Kabil Mehmed Efendi.
- f) Fahrü'l-akran Kañçıbanı zâde Hüseyin Ağa.
- g) Fahrü'l-müderrişin Hatib zâde Esseyyid Elhac Hasan Efendi.
- h) Fahrü'l-müderrişin Müfti zâde Mustafa Efendi.
- i) Fahrü'l- müderrişin nakib Esseyyid Osman Efendi.
- j) Fahrü'l-müderrişini'l-kiram Abdurrahman Efendi.
- k) Fahrü'l-müderrişini'l-kiram Eşseyh Osman Efendi.
- l) Fahrü'l-müderrişini'l-kiram Eşseyh Elhac Ali Efendi.
- m) Fahrü'l-müderrişini'l-kiram Müfti Mehmed Efendi.
- n) Fahrü'l-emâcid ve'l-ekârim Turnacı-başı Halil Ağa.
- o) Fahrü'l-eşbah Karalı zâde Elhac İsmail Ağa.
- ö) Fahrü'l-eşbah Karalı zâde Mustafa Ağa.
- p) Fahrü'l-akran Cebeci İbrahim Ağa.
- r) Fahrü'l-emâsil ve'l-akran Esseyyid Elhac Halil Ağa.
- t) Fahrü'l-akran Çavuş-zâde Elhac Mehmed Ağa.
- u) Nişancı-zâde Elhac İbrahim Ağa.
- ü) Zâkir-zâde Esseyyid Elhac Ahmed Ağa.
- v) Yaya Karyeli Elhac İbrahim
- y) Koruk-zâde Esseyyid Elhac Halil Ağa.
- z) Şehir-kethüdâsı zâde Elhac Mehmed Ağa kardeşi Hüseyin Ağa.

II.

ماحرر في هذه الوثيقة الشرعية والصحية المرعية
من الواقف وشرايطه والمحبس و ضوابط صح ادى
والى حكمت نصحته وادوله عالمًا بالخلاف بين الأئمة
الأسلاف و انا الفقير اليه عز شاه محمد القاضي مدينة
منذ اغتر له .

Kayıd Şûd :

Bâ-fermân-ı âli ve bâ-i'lâm-ı Mustafa Tâhir Efendi müfettiş-i Haremeynü's-şerefeyn Fi. 4. R. (veya Z.)¹² 1167

c) Mağnisa'da Osman Ağa zâde Hacı Mustafa nâm sâhibü'l-hayrın vakfiyesidir.

Hamd-i firâvân bi-haysu senâ-i bipâyan lâ-ba'dü ol-vâcibü'l-vücûd el-ahed hazretlerinin dergâh-ı azemet penâhına olsun ki, hâlik-ı mahlûkat ve râzık-ı

12 — Burada hicri senenin aynı gösteren harf İyl okunamıyor. Bu harf R ise Rebi'ül-âhir; Z ise Zilhicce olarak olunması lâzımdır.

cümle-i mevcûdatdır ve-salâvat ü sellem hüceste-nizam ol mefhar-i âlem ve sey-yid-i benî-âdem ve habîb-i ekrem haz-ret-i Muhammedü'l-Mustafa sallâllahu-taâlâ aleyhi ve sellemîn rûh-ı lâtif ve kabri şerîfine nisâr olunur ki, şef'-i usat yevm-i arasattır ve dürer-i tahîyyât ve gurer-i teslimât cümle-i âl ü ashâb-ı zevî'l-ihtiram üzerlerine isâr olunur ki, her biri tarik-i hakka hâdi ve sebîl-i tev-fika münâdilerdir.

رضوان الله تعالى عليهم اجمعين .

Emma ba'dü işbu kitâb-ı müsteta-bın tahrîr ve imlâ ve bu vakfiye-i anbe-rîn nikâbın tastîr ve inşâsına bâdi oldur ki, medîne-i Mağnisa.... müzâfâtından Palamut nâhiyesi dâhilinde vâki' Yaya karyesinde sâkin ashâb-ı hayratdan fahr-rü'l-emâcîd ve'l-ekârim Osman Ağa zâde Elhac Mustafa Ağa meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedi ve mahfil-i dîn-i münîf-i Mu-hammedîde li-eclî'l-vakf ve 'et-tescîl mü-tevellî nasb ve ta'yin eylediği Çavuş zâ-de Esseyyid Elhac Mehmed Ağa mahze-rinde bi't-tav'i's-saf ikrar ve i'tiraf edüp vaktâki cenâb-ı mevlâ celle-şânehü ve taalâ hazretleri kible-i âlilerinden i'tâ buyrulân ni'am-ı celîlenin tevârüdüne vâkif ve « لئن شكرتم لازيدنكم انظم تحريمي » mazmun-ı münîfine ârif oldum ise bu dâr-ı fenanın naîmi zill-i zâhil ve mûki-mi dayf (?) -i râhil olduğu yakinen ma'lûmum olmağın الدنيامزر عمة الاخرة hadîs-i şerîfine imtisâlen vakf-ı âti-yü' zikrin sudûruna değîn silk-i mülkümde münselik olup mahmiyye-i İzmir...

حماها الله عن الافات mahâllâtından Kasab Hı-zır mahâllesinde vâki bir taraftan yine kendi mülküm ve bir taraftan leb-i der-ya ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd bir bâb mülk frenk-hâne menzîlimi ve yine mahâl-le-i mezbûrede vâki bir taraftan kendi mülküm ve bir taraftan mezbûr Elhac Mustafa vakif rum-hânesi ve bir taraftan leb-i derya ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd frenk-hâne menzîlimi ve yine mahâl-le-i mezbûrede

vâki bir taraftan kendi mülküm ve bir taraftan Osman Efendi kızı ve Abdi Ağa kızları mutasarrîf oldukları Balık-hâne demekle meşhûr rum-hâne ve bir taraftan leb-i derya ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd menzîlimi ve yine mahâl-le-i mezbûrede vâki' bir taraftan Acı (Ahi) Yasef oğlu zimmî mülkü ve bâzen Fransız kilisesi ve bir taraftan Mehmed Bey mülki ve tarafeyni târik-i hass ile mahdûd Rum-hânemî ve yine mahmiyye-i mezbûre mahâllâtından Kefeli mahâllesinde vâki' bir taraftan Kostan-ti zimmî mülkü ve bir taraftan irboz = ابروز veya İbruz zimmî mülkü ve bir taraftan Kosta zimmî mülkü ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd menzîlimi ve yine mahâl-le-i mezbûrede vâki bir taraftan Hadice Hanım mülki ve bir taraftan kendi mülküm ve bir taraftan leb-i derya ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd frenk-hâne menzîlimi ve mahmiyye-i mezbûrede Sulu Han Kurbünde vâki' bir taraftan Rüşdü zâde mülki ve bir taraftan Eşşeyh Mehmed Efendi mülki ve tarafeyni tarik-i âm ile mahdûd ve biri-birine muttasıl üç bâb ak-tar dükkânlarımı ve medîne-i mezbûre-i Mağnisa müzâfâtından Belen nâhiyesin-de¹³ Burun-ören nam mevzi'de vâki' ve bir çarkı muhtevi bir bâb su değirmen-mi ve yine medîne-i mezbûre müzâfâtın-dan kasaba-i Turgudlu'da Câmî-i cedîd mahâllesinde vâki' bir taraftan Kereste-pazarı ve bir taraftan makbere-i müs-limîn ve bir taraftan Meyve-pazarı ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd ve Han-ı cedîd demekle ma'ruf mülk han-ı mı ve han-ı mezbûra muttasıl bir taraftan Pekmez-pazarı ve bir taraftan ta-rîk-i âm ile mahdûd bir bâb na'lband dükkânımı ve yine han-ı mezbûra mut-tasıl bir taraftan Karpuz Loncası ve bir taraftan Pekmez-pazarı ve bir taraftan Meyve-pazarı ve bir taraftan tarik-i

13 — Belen, Mağnisa'ya bağlı bir bucak merkezidir. Nefs-i Belen ise, XIX. yüzyıl sonlarında, 312 evli ve 973 nüfuslu bir köydü. Bak, A. Cavid, Aydın vilâyetine mahsus, H. 1308 tarihli Sâidname, s. 475.

âm ile mahdûd ve biri-birine muttasıl yirmi adet **Çardak dükkânlarımı** ve han-ı mezbûrun kible tarafındaki kapısına muttasıl ve tarafeyni makbere-i müslimîn ve tarik-i âm ile mahdûd bir bâb **abacı dükkânımı** ve yine han-ı mezbûra muttasıl ve tarafeyni tarik-i âm ile mahdûd bir bâb **bakkal** ve bir bâb **çamaşırcı dükkânımı** ve yine kasaba-i mezbûre sûukunda vâki' bir taraftan makbere-i müslimîn ve bir taraftan çanakçı Elhac Hasan mülkü ve tarafeyni At-pazarı ile mahdûd bir bâb **şerbetçi dükkânımı** ve yine sûuk mezbûre de vâki' bir taraftan Un loncası ve bir taraftan kahvehâne ve tarafeyni tarik-i âm ile mahdûd bir bâb **ekmekçi dükkânımı** ve bir taraftan Un loncası ve bir taraftan ekmekçi dükkânı ve bir taraftan mütaf dükkânı ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd bir bâb **kahve-hânemi** ve bir taraftan un loncası ve bir taraftan kahve-hâne ve bir taraftan mutaf dükkânı ve bir taraftan paça-hâne ile mahdûd bir bâb **mutaf dükkânımı** ve yine kasaba-i mezbûre mahállatından Yenice mahallesinde vâki' bir taraftan Alcı-oğlu mülkü ve bir taraftan Musanif-oğlu mülkü ve tarafeyni tarik-i âm ile mahdûd bir bâb mülk **yağ-hânemi** ve Kasaba-i Kördos (Kördes) de vâki' bir taraftan bâzen Alık-zâde Mustafa Ağa mülkü ve bâzen Yılançı-zâde Elhac Mehmed mülkü ve bir taraftan Kara Hüseyin oğlu Mehmed Ağa ve bir taraftan Molla Mustafa oğlu hanı ve bir taraftan tarik-i âm ile mahdûd müceddeden bina ettiğim **çifte hamamımı** enfes-i em vâlimden ifrâz ve atyeb-i emlâkimden mümtaz ve hasbeten billâh-i taâlâ vakf ve habs edüp ve vakf-ı mezbûr bundan akdem sâlifü'z-zikr Yaya karyesinde müceddeden bina eylediğim medrese-i şerife evkafına mülhak olup ve medrese-i şerife-i mezbûre vakfiye-i ma'mûlünbahâsında mükayyed olan şurût bunda dahi mu'teber olmak için şöyle şart eyledim ki, mâdâmaki lâbis-i libâs-ı hayat oldukça vakf-ı mezbûra kendim müte-

vellî ve tebdil ve tagyir ve taklîl ve teksîr iktiza eder ise tecdid-i vakfiye yedimde ola ve ber-vech-i câbi vezâyif ta'yin eylediğim mekteb-i münif-i muâlim-i sıbyan ve hâlifesi azl ve nasbı yedi mütevellide olmak için azl veya vefat ile mürtezîkadan birinin mütasarrıf oldukları cihâtın yeri âher üzerine tevcihi bâbında mütevellî arzına i'tibar olunmak üzere vakf-ı mezbûra evvelâ bi-nefsihi kendim mütevellî ve akarât-ı mezbûre gallâtından ber-vech-i âti ta'yin eylediğim vezâyif ve masârif ve ta'mirattan fazlaşma kendim mutasarrıf ve bi-emrillâhi-taalâ ba'de'l-irtehâl evlâdım ve evlâd-ı evlâd ve evlâd ve evlâd-ı evlâd ve evlâdım batnen ba'dü batnin ve karnen ba'dü karnin ve neslen ba'de neslin erşedi mütevellî olup hâsıl olan gallâtın vezâyif ve masârif ve ta'mirattan fazlasını evlâdımın inâs ve zükûru beyinlerinde **لذکر مثل حظ الاثنین** iktisam edeler ve evlâdımdan birisi bi-emrillâhi taalâ vefaât eylediğinde gallat-ı mezbûre fazlasından olan hissesini evlâdı ve evlâdı yok ise karındaşları beyinlerinde ber-vech-i muharrer iktisam edeler ve ba'de'l-inkiraz itekâmın evlâdı ve evlâd ve evlâd-ı evlâdı ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâdı batnen ba'dü batnin ve karnen ba'dü karnin ve neslen ba'dü neslin mütevellî olanlardan dahi kimesne bulunmaz ise Medîne-i münevvere'de sâkin fükara beyinlerinde iktisam için Haremeyn-i muhteremeyn mütevellîleri evkâf-ı sâire mütevellîleri gibi mutasarrıf olalar ve akarât-ı mezbûre bâ-ma'rifet-i mütevellî ile **حماجرت بالمادة اجر مثلی** ile tâlibine icâr olunup, hâsıl-ı icârattan akarât-ı mezbûrenin ta'mir ve tecdide muhtac olan mevâzi'i bâ-ma'rifet-i nâzır mütevellisi yedi ile kemâyenbaği ta'mir ve tecdid olduktan sonra medine-i mezbûre-i Mağnisa mahállâtından Çırasetler-i sağır¹⁴ ma-

14 — A. Cavid, Aydın vilâyetine mahsûs H. 1306 tarihli *Sâidme*, s. 136 da, Mağnisa'nın okulları sayılırken, bu okulun adı dahi Çıras-ı sağır (چیراسی صغیر) olarak geçmektedir.

hâlesinde müceddeden bina eylediğim mekteb-i şerîfde muâllim-i sibyan olanlara ücret-i ta'lim yevmî on dört akçe ve halife olanlara yevmî altı akçe ve berây-i hasır senevî altı yüz akçe ve eyyâm-ı sayfada beray-i Selç (تلج) bin ikiyüz akçe ve mekteb-i şerîf-i mezbûrda müctemi olan sıbyanın teferrücleri için senevî bin ikiyüz akçe ve vakf-ı mezbûra nâzır olana ücret-i nezâret yevmî altı akçe ve câbi olana ücret-i cibâyet yevmî beş akçe ve kâtib olana ücret-i kitâbet yevmî sekiz akçe ve ücret-i tevliyyet yevmî onar akçe verile deyü fâriğan anî's-şevagil akarât-ı mezbûreyi bi-cümleti't-tevâbi ve'l-levâhik ve kâffetü'l-hukuk ve'l-mürâfık mütevellî-yi mezbûr Esseyyid Elhac Mehmed Ağa'ya teslim ol dahi bi't-tevliyyet tesellüm ve kabz edüp, sâir evkaf mütevellîleri gibi akarât-ı mezbûreyi tasarruf eyledi dedikde gibbe't-tasdikü's-şerî vâkif-ı müşârün ileyh Elhac Mustafa Ağa inân-ı kelâm-ı semt-i'itidâlden cânib-i inhirâfa atfedüp eğerçi vakf-ı akar İmâm-ı A'zam-ı efham Ebû Hanîfetü'n-Nu'man aleyhü'r-rahmeti ve'l-gufrân hazretleri indinde sahîh lâkin gayr-ı lâzım olmağla vakf-ı mezbûrdan ve kemâ-fî-evvel mülküm istirdad mürâd ederin, mütevellî-yi mezbûrdan sûâl ve akarât-ı mezbûreden kasr-ı yed-i birle bana teslîme tenbih olunmak matlûbumdur, deyü müterâfi' an olduklarında mütevellî-yi mümâileyh dahi mahâlle mülâyim cevâba mütesaddi olup vakfiyyet-i akar imâmevn-i muhteremeyn katlarında husûsen ba'de's-selîm ile'l-mütevellî vakf-ı lâzım kabilindendir deyü vakfiyyetin silhhat ve lüzûmuna hükm taleb edicek, hâkim-i mevki' sadr-ı kitâb-ı tûbî lehü ve hüsn ü me'ab efendi hazretleri dahi cânib-i hayra îtibâr birle kavî ve hevât-ı vakfiyyet-i akarâtın silhhat ve lüzûmuna hükm-i şer'î ve kazâ-i mer'î edüp evkaf-ı sâire rûsûmu üzre vakf ve sahîh lâzım oldu.

من بدله بدماسمه فانما اسمه على الذين يدلون ان الله

سميع عليهم والواقف على الجود الكريم. جرى ذلك
Fi'l-yevmi'l-hâdi aşer min Cemaziyü'l-
ûlâ li-sene erbe a ve sittin ve mi'ete ve
elf. Min hicreti menlehü'l izz-ve's-şeref.
(11. Cemâziyülevvel 1164 7 Nisan 1751).

Şühûdü'l-hâl :

- 1 — Fahrü'l-müderresini'l-kiram faziletlü Mehmed Sâid Efendi.
- 2 — Fahrü'l-müderresini'l-kiram Abdurrahman Efendi.
- 3 — Fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Esseyyid Elhac Hidayetullah Ağa.
- 4 — Fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Elhac Şa'ban zâde Elhac Mehmed Ağa.
- 5 — Fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Osman Ağa zâde Elhac Abdullah Ağa.
- 6 — Fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Osman Ağa zâde İbrahim Ağa.
- 7 — Fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Çelebi zâde İbrahim Ağa.
- 8 — Fahrü'l-emâsil ve'l-âyân Köse zâde Elhac Mustafa Ağa.
- 9 — Fahrü'l-müderresin nakib Osman Efendi.
- 10 — Fahrü'l-müderresin Hatib zâde Hasan Efendi.
- 11 — Fahrü'l-müderresin İsmail Efendi.
- 12 — Fahrü'l-müderresin Bahattin Efendi.
- 13 — Çuhacı zâde, İmam zâde Elhac Halil Efendi.
- 14 — İmam Elhac Hasan Efendi.
- 15 — Şehir-kethüdası Elhac Mehmed Ağa.
- 16 — Yeğen Elhac İbrahim Ağa.
- 17 — Kavrak zâde Esseyyid Elhac Halil Ağa ve gayrihüm.

III.

a) Mâfihi mine'l-vakf ve't-tescîl.....
sâre lâzimen bi'l-hükm-i ve't-tesbîl.....
âlimen bi'l-hilâf beynel eimmeti'l-eslâf
ve'l-eşraf ve ene'l-fakir ilâ hâliku'l-kev-
neyn Ni'metullah bn. Abdurrahim el-
me'mûr be-teftiş-i evkafü'l-haremeyn-
ş-şerefeyn, Gafürü lehüma. Fi. 17 Muhar-
rem 1166.

b) Merâsim-i hamd-i firâvan ve le-
vâzım-ı şükñi bi-pâyân, ol Hâlik-ı kev-
neyn ve razık-ı sakaleyn izzet-i اسماء ve
umdet-i نمو او cenâb-ı kibriya penâ-
hına lâyıq ve sezâ ve şâyeste ve revâdır
ki, i'bâdından nicesine وماتقدموا اليكم
fehvâsını tenbih ile hâb-ı
gafletden intibah vermiştir ve salâvât-ı
bigaye ve teslimât-ı mâlâ-nihâye şefi'i
yevm-i mev'ûd sâhib-i fazl-u cûd habîb-i
hüdâ sultân-ı enbiya hazretlerinin rav-

za-i refi'alarına isâr olunur ki, enva'-ı edva'-ı şer'-i mübîn ve leme'ât-ı envâr-ı hidâyet-i ni'me'l-mu'in ile zûlâmât-ı küfr ve'l-hadd ve enva'-ı bağı ve fesâdı izâle etmiştir. Sâfiyât ve tekrîmât ve âfiyât zümre-i âl ü evlâd ve firka-i ashâb ü ahfadlarının riyâz-ı aliyye ve merâkid-i celîlelerine isâl kılınır ki, turûk-ı necâta hâdi vesile-i müberrâta münâdilerdir. Ridvan-allahü taalâ aleyhim ecmâ'in. Emma ba'dü bâis-i tahrîr-i nemîka ve bâri-yi tastîr-i varaka-i enîka budur ki, medîne-i Mağnisa kazasına tâbi Yaya karyesinde sâkin sâhibü'l-hayrat ve'l-hasenat tâlibü'l-sadakat ve'l-müberraat fahrü'l-emâcid ve'l-âyân Elhac Mustafa Ağa bn. Osman bn. Abdurrahman tarafından husûs-ı âti-yü'l-beyâna vekili olduğu Elhac Süleyman bn. Abdullah ve diğer Süleyman bn. Ali Şahadetlerle mahzar-ı hasm-i câhid-i şer'ide sâbit olmağla sübût-ı vekâletine hükm-i şer'i lâhik olan fahrü'l-akran Elhac Ahmed Ağa bn. Mehmed meclis-i şer'-i şerîf-i şâmi-hü'l-îmâd ve mahfil-i dîn-i münîf-i râsihü'l-evtadda zikri âti vakfa li-eclî't-tescîl mütevellî nasb olunan Elhac Süleyman Ağa bn. Abdurrahman mahzerinde bi'l-vekâle ikrar-ı sahih-i şer'i kılup müvekkil-i mümâileyh Elhac Mustafa Ağa tasarruf-ı tam ve mülk-i mâlâ kelâmında olup, medîne-i İzmir haricinde, bağçeler arasında vâki' etrafı müderrisinden Çavuş-zâde Esseyyid Mehmed Efendi ve ümerâ-i deryadan Maryol-zâde Ali Paşa¹⁵ ve Yılan-dili oğlu bağçeleri ve tarîk-i âm ile mahdûd iki aded bağçevan menzili ve iki hisse bağçeyi müstemil bir kıt'a ve yine kurbünde vâki' etrafı hadika-i sultanîyeden olan bağçeler ve müvekkil-i mümâileyhin âher bağçesi ve Pavlo oğlu Tercüman bağçesi ve tarîk-i âm ile mahdûd iki aded bağçevan menzili ve biri-birine muttasıl, iki hisseyi müstemil bir kıt'a; ve yine kurbünde vâki' etrafı müvek-

kil-i mümâileyhin âher bağçesi ve mümâileyh Ali Paşa bağçesi ve mezbûr Yılan-dili oğlu bağçesi ve tarîk-i hass ile mahdûd bir bağçevan menzili ve bir hisseyi müstemil bir kıt'a; ve yine Paşay-ı mümâileyh ve müvekkil-i mümâileyhin âher bağçesi ve tarîk-i hass ve tarîk-i âm ile mahdûd bir bağçevan menzili ve bir hisseyi müstemil bir kıt'a; ve Tuzla-yalısı nam mahâlde vâki, etraf-ı selâseden tarîk-i âm ve leb-i derya ve taraf-ı râbi'i tarîk-i hass ile mahdûd iki aded bağçevan menzili ve biri-birine muttasıl iki hisse bağçeyi müstemil bir kıt'a; ve yine kurbünde vâki, etrafı tarîk-i âm ve leb-i derya ve nehr-i câri ile mahdûd dokuz aded bağçevan menzili ve bir kuleyi ve biri-birlerine muttasıl dokuz hisse bağçeyi müstemil bir kıt'a; ve yine etrafı Paşay-ı mümâileyh bağçesi ve müvekkil-i mümâileyhin âher bağçesi ve tarîk-i âm ile mahdûd iki aded bağçevan menzili ve iki hisseyi müstemil bir kıt'a; ve yine kurbünde vâki' tarafeynden tarîk-i âm ve tarafeynden tarîk-i hass ile mahdûd yedi aded bağçevan menzili ve biri-birlerine muttasıl yedi hisse bağçeyi müstemil bir kıta; ve Kemer çayı kurbünde bir taraftan bâzen mekabir-i müslimîn ve bâzen mîr-alay-ı sâbık Ahmed Ağa bağçesi ve bir taraftan zikr olunan çay ve bir taraftan müderrisinden Ahmed Reşid Efendi bağçesi ve taraf-ı râbi'den tarîk-i hass ile mahdûd bir hisse bağçeyi müstemil bir kıt'a ki, cem'an on kıta ve yirmi yedi hisse bağçevan bağçesi ta'bir olunur arazi-yi mirîye üzerine mefrûs eşcâr-ı müsmireyi memlûkesi ile menâzil-i mebnîye-i memlûkelerini cümle tevâbi' ve levâhikı ile emlâk-i sâiresinden ifraz ve vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i mühâlled ile vakf ve habs edüb, şöyle şart ve tâyin eyledi ki, vakf-ı mezbûru, vakf-ı sâbıkına zamm ve ilhak olunup, vakf-ı sâbıkına vakfiye-i ma'mûlün bahâsında şart eylediği mütevellisi bu vakfa dahi müte-

15 — Yukarıda, birinci vakfiye'de adı geçen Maryol zâde Mustafa Paşa'nın kardeşidir.

velli olup, akarât-ı mezkûre bervechi mu'tad yed-i mütevellî elile icar olunup, hâsıl olan gallatından medîne-i Magnisa'da müceddeden bina eylediği mektebin muâllimine yevmi on akçe vazife verildikten sonra fazlasına hayatında kendi mutasarrıf olup vedâ-ı âlem-i fânî eyledikde evlâdı ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdı mutasarrıf olup ba'de'l-inkirazü küll, fazla-i mezkûre Medîne-i münevvere alâ münevverihâ efdalü's-salâvat ve ekmelü't-tahiyye fukarasına meşrût ola ve şurûtunun tebdil ve tağyiri merreten ba'dü uhrâ yedinde ola deyü ta'yin-i şurût edüp, akarât-ı merkumeyi fârigan ani's-şevâgil mahâllinde mütevellî-yi mezbûra teslim edüb, oldahi bi't-tevliyet kabz ve tesellüm ve tasarruf eyledi dedikde gibbe't-tasdikü's-şer'i vekil-i mezbûr Hacı Ahmed Ağa İnân-ı kelâmını semt-i âhere sarf edüb, vakf-ı akarın İmâm-ı 'zam-ı hümamakdem katında lüzûmu olmayup ve arâzi-yi-emiriye üzerinde olan ebniyye-i memlûke menkul hükmünde olmağla sıhhat-ı vakfiyetinde muhtelifün-fih olduğundan ma'da vâkifın menâfi'-i vakfı kendüye şartı. İmâm Muhammed hazretleri katında mübtîl-i vakf olmağla vakfiyetinde bi'l-vekâle rücû' ve müvekkil-i mümâileyhin kemâkân mülkine idhâl için istirdad da'vasına şurû' eyledikde, mütevellî-yi-mezbûr dahi eğerçi-

hâl vekil-i mezbûrun bast eylediği minvâl üzredir lâkin İmam Ebû Yusuf hazretlerinde menâfi'-i vakfını kendüye şart eder ise de mücerred vakaftü وفت kavli ile ve İmam-ı Muhammed katında teslim-i ile'l-mütevellî ve zikr-i te'yid ile vakf-ı mezbûr sahih ve mümâ ileyha katlarında sıhhat-ı lüzûmdan müfârik değildir deyü red ve teslimden imtina' birle ba'de't-terafû' hâkim-i mevki'-i sadr-ı kitab hazretleri dahi âlimen bi'l-hilâf beyne'l-eimmeti'l eşraf vakf-ı mezbûrun sıhhat ve lüzûmu ile «على قول من يرام» hükm-i sahih-işer'i ve kazâ-i sarîh-i mer'i kılmağın vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım olup, nakz ü nakzine mecâl mühâl oldu. Cera zâlike.

Hurrîre, fi. el-yevmi'l-hâmis ve'l-ışrın min Şevvâlü'l-mükerrem li-sene hamse-ve sittin ve mi'e ve elf. Min hicretü men lehü'l-izz ve's-şeref. (25. Şevval. 1165 = 5 Eylül 1752).

Şühûdü'l-hâl:

- 1) Um-detü'l mevâlî-yi i'zam, sâbıka Edirne kadısı Mehmed Emin Efendi bn. el-merhûm Mahmûd Efendi.
- 2) Mehmed Efendi bn. İbrahim Efendi.
- 3) Hasan Efendi bn. Hüseyin Efendi.
- 4) Mehmed Sâmih Efendi.
- 5) Süleyman Efendi bn. İsa.
- 6) Mehmed Ağa bn. Mustafa.
- 7) Elhac Ömer.
- 8) Elhac Osman, nüvvab. ve gayrihüm.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, including the name of the vakfiye and the date.

Handwritten text in the upper middle section, likely a preface or introductory paragraph.

Handwritten text on the left side of the page, continuing the narrative or providing details about the vakfiye.

Main body of handwritten text on the right side, detailing the conditions and terms of the vakfiye.